

Vejledning til optælling af ynglefugle på øer og kystlokaliteter.

Ø-undersøgelsen 2021-22, DOF-Fyn (rev. april 2022)

Det primære formål med undersøgelsen er at registrere ynglebestande af kystfugle - arter specielt tilknyttet øer, strandenge og kyster i det fynske område. I lighed med ø-undersøgelsen 1974-76 ønsker vi også en dækning af andre arter, men dette kan være kvalitativt uden præcis optælling. Desuden ønskes en registrering af tilstanden af kystfuglenes levesteder bl.a. for at belyse trusler mod ynglefuglene.

Planlægning af besøg

Lokaliteterne skal besøges to gange hvert år. Første besøg sker i perioden **25. april – 15. maj** og andet besøg **16. maj – 15. juni**. Der skal være mindst 10 dage mellem første og andet besøg for at sikre bred dækning af de forskellige arter.

Vi prioriterer, at der er to optællere på hver lokalitet. Dette giver en bedre sikkerhed i forbindelse med sejlads og vadning, det er med til at sikre pålidelige tællerresultater og endelig kan en ”mesterlæreeffekt” være gavnlige. Flere optællere kan komme på tale ved de største lokaliteter.

Det er vigtigt, at alle lokaliteter besøges efter denne plan. Meld derfor straks tilbage til styregruppen, hvis du har problemer med at gennemføre besøg på de lokaliteter, du har påtaget dig, så vi hurtigt kan finde en alternativ optæller.

Ved reservater med adgangsforbud: Forud for besøget skal du give besked om tidspunkt og navne på optællere til den tilsynsførende, således som det er angivet i tilladelsen, som du har fået kopi af. Tilsvarende gives besked til ejer/bruger, hvis vi har angivet det ved lokaliteten.

Sejlads til øer uden færge eller vademulighed organiseres enten af dig selv eller ved at vi får en frivillig skipper til at sejle. Eventuelt lejer vi båd. Vi forventer at kunne stille waders til rådighed for de optællere som ønsker det. Disse praktiske ting aftales med styregruppen.

Ved optællingerne bruger du i øvrigt dit eget udstyr. Som minimum benyttes håndkikkert.

Optællingen må ikke gennemføres i dårligt vejr. Hård vind og regn/tåge forringer kvaliteten af optællingen og betyder samtidig en risiko for afkøling af ynglefuglenes æg og unger, der eksponeres på grund af optællernes tilstedeværelse. Det er også vigtigt, at sejlads til og fra øerne kan ske på sikker vis. Tjek vejrudsigten dagen før og aflys ved udsigt til hård blæst eller regn/tåge.

Skemaer og fotos

Du får ”gammeldags” papirskemaer og kort til feltarbejdet. På den måde sikrer vi, at alle detaljer kommer med til rapportskrivningen. Du kan bagefter registrere tallene i DOF-basen.

Feltskemaet har en fast artsliste (tilføj selv øvrige arter, som du registrerer) med kolonner for hver af de to optællinger samt én til endelig vurderet ynglebestand. Bemærk, at det er antal par, der skal skrives i skemaet. Notér ved artsnavnet eller på feltkort hvordan antallet fremkommer. Tilføj meget gerne yderligere kommentarer på separat papir. Tilføj også rastende, ikke-ynglende fugle. Desuden er der et skema til vurdering af lokalitetens tilstand og evt. trusler mod fuglelivet.

Et vigtigt supplement til skemaerne vil være fotos, som bl.a. viser landskab, vegetation, driftsforhold, rekreative forhold og trusler mod fuglelivet. Vi opfordrer til at digitale fotos sendes/afleveres til styregruppen og navngives med lokalitetsnavn/fotograf, så vi ikke er i tvivl om, hvad de viser (nærmere herom senere).

Metode

Vi benytter en kortlægningsmetode. På et feltkort indtegnes kolonier og enkeltpar med territorier, reder eller yngleadfærd. Der noteres art, antal, adfærd mm. på kortet. Efterfølgende tælles ynglepar sammen for hver art, og sumtallene skrives ind i skemaet. Vurderet ynglebestand vil som regel være det største af tallene for de to optællinger, men der kan sagtens være tilfælde, hvor det kan vurderes, at flere par har ynglet. Husk at påbegyndt ynglen tæller med, selvom yngleparret opgiver på et eller andet tidspunkt i forløbet.

Lokaliteterne afgrænses som i DOF-basen medmindre der er god grund til andet.

Kortlægning af ynglefugle indebærer grundlæggende, at man gennemgår et areal så tæt, at alle ynglefugle kan registreres. I praksis indrettes metoden efter terrænet og fuglesammensætningen.

Vi anbefaler her, at **kolonier** observeres på afstand¹⁾, og at man giver sig god tid til at tælle rugende fugle eller det samlede antal fugle på jorden og flyvende over. (Kolonirugende fugle kan undtagelsesvis optælles ved at gå igennem kolonien og tælle reder, men dette er selvfølgelig meget forstyrrende, og man risikerer, at en del reder bliver tømt af prædatorer.)

Hvis man vurderer, at alle par ruger, og at alle rugende fugle kan ses, så giver det god mening, at antal rugende fugle er lig antal ynglepar, og det vil være den bedste måde af tælle på. Men er det ikke tilfældet, enten fordi ikke alle er begyndt at ruge eller fordi der er unger, så vil det være bedre at tælle alle fugle både på jorden og i luften (gør det tre gange) og gange det højeste tal med 0,7. Erfaringsmæssigt giver det et godt estimat af antallet af ynglepar²⁾.

Når det drejer sig om de øvrige fugle, som yngler mere eller mindre spredt, er det derimod ikke muligt at tælle op fra ét punkt ved bare lidt større arealer. Alt for mange par vil ikke blive set. Så **udenfor koloniområderne** må man traske langs stranden eller tværs over strandengen for at se og tælle de varslende vadefugle, ænder og gæs i laguner, ventehanner langs kysten og engpibere og andre småfugle.

Arterne registreres som ynglende efter forskellige kriterier. Her skal nogle gode råd for de enkelte arter/artsgrupper fremhæves (1. eller 2. optælling er angivet for at pege på tidspunktet, hvor registreringen er mest aktuel):

Art / artsgruppe	Hvad registreres	Bemærkninger
Skarv	Rugende fugle (1. optælling)	Jordrugende på enkelte øer. Der kan evt. ske regulering ³⁾ .
Grågåse, Ederfugl	Ventehanner ⁴⁾ (1. optælling), ungekul ⁵⁾ (2. opt.)	Dæk æggene m dun, hvis en hun skræmmes af reden. Se specielt om Ederfugl sidst i vejledningen.
Svømmeænder	Stedfaste par, ventehanner, ungekul.	Stor tidsmæssig spredning ⁶⁾ .
Toppet Skallesluger	Stedfaste par, ventehanner	Ruger først fra slut maj.
Rørhøg	Rugende under 1. opt. Føde til unger 2. opt.	Bemærk at rørhøg kan fouragere på naboøer til ynglestedet.
Klyde	Antal rugende eller antal klyder i koloni + nærliggende fourageringsområder x 0,5.	Optælles på afstand fra oversigtspunkt.
Engrylle, Stor Kobbersneppe	Sangflugt i maj, stedfaste urolige fugle	Pas på rastende trækfugle. Meget få ynglepar.
Brushane	Ungevarslende hunner (2. opt.) ⁷⁾	Pas på rastende trækfugle. Har ikke ynglet siden 1990'erne.
Vadefugle, øvrige	Territoriale fugle, ængstelige ungeførende fugle.	Spredte par på strandeng kræver gennemgang af området ⁸⁾ .
Måger	Rugende (1. opt.) Samlet antal x 0,7 (2. opt.)	Optælles på afstand fra oversigtspunkt.
Terner	Antal rugende eller samlet antal x 0,7. (2. opt.)	Optælles på afstand fra oversigtspunkt.
Mosehornugle	Parringsspil (1. opt.) Stedfaste fugle.	Kan ses om dagen, men bedst i skumringstiden fra oversigtspunkt.
Engpiber, Gul Vipstjert	Syngende / urolige fugle.	

Yngleadfærdstyper fra Atlas III, som kan benyttes på feltkort:	
<ul style="list-style-type: none"> • RU: rede med unger • UF: nyudfløjne unger • BRu: rugende fugl • RÆ: rede med æg • DU: dununger • FU: voksen fugl med føde til mage/unger • B: redebyggende fugl 	<ul style="list-style-type: none"> • TH: territoriehævdende fugl • K: ængstelig kaldende (varslende) fugl • AA: tydelig afledningsadfærd • P: parringsadfærd • VH: ventehanner • SY: syngende

Noter til metoder:

1) Afstanden er et kompromis mellem at kunne se og tælle fuglene i kolonien og ikke at forstyrre dem. Hvis en del af de rugende fugle er skjult af vegetation, sten mm. er det acceptabelt at nærme sig indtil fuglene flyver op, og så tælle op. Man kan f.eks. blive ret overrasket over, hvor mange havterner, der flyver op fra skjulte reder bag en strandvold. Er man 2 optællere, går den ene frem og den anden bliver stående og tæller. Straks efter optælling fjerner man sig fra kolonien.

2) En vis del af de voksne fugle er væk fra kolonien for bl.a. at fouragere, og undersøgelser/praktisk erfaring har resulteret i, at man kan tillade sig at regne med, at antal ynglepar udgør 70 % af de samlede talte fugle i og over kolonien.

3) Selvom en art er udsat for regulering (i skarvens tilfælde smøring af æggene), så tælles antal par som det antal, der påbegynder yngel. Det gælder også ved andre arter, hvor ynglepar i visse tilfælde etablerer territorium/har yngleadfærd men opgiver at gennemføre yngel.

4) Hos andefugle følger hannen hunnen under æglægning og (en del af) rugningen. I denne tid ses hannerne i nærheden af reden, f.eks. i en sø eller på havet ved kysten og betegnes "ventehanner".

5) Ungekuld hos andefugle er en særlig udfordring, idet hunnerne ofte fjerner sig langt fra redestedet med ællingerne. Desuden har især ederfugle den vane at danne "børnehaver", hvor flere kuld sluttet sammen. Optælleren skal derfor vurdere, om ungerne ser ud til at komme fra den lokalitet, der tælles på. Ser de nyklækkede ud, kan man antage, at det er tilfældet. Antallet af ungekuld kan ofte ikke afgøres, men antallet af hunner, som omgiver og passer på ungerne, kan benyttes som tal for ynglepar, idet de fleste af disse må antages at have klækket unger eller have påbegyndt rugning.

6) Selvom flest ænder ruger tidligt (april), er der stor spredning, og man kan forvente rugende ænder frem til midt på sommeren. Typisk er arter som Toppet Skallesluger og Troidand sene.

7) Brushane har ikke med sikkerhed ynglet i det fynske område i over 25 år, men vi lever stadig i håbet. Pas dog på med rastende trækfugle først i sæsonen, som godt kan finde på at danse. Derfor er det sikre tegn på ynglen ængstelige hunner i 2. tælleperiode.

8) De spredt ynglende fugle på en strandeng, f.eks. Rødben, Dobbeltbekkasin, Engpiber og Gul Vipstjert registreres bedst ved en gennemgang af området. Når man nærmer sig ses/høres sang, varslende eller anden territorial adfærd, som kan noteres på feltkortet. Pas på at holde afstand, hvis man støder på de sjældne par af Engryle, Stor Kobbersnepe eller Mosehornugle.

NOVANA overvågning

I 2022 optæller Miljøstyrelsen ynglebestande af bl.a. Engrylle og Brushane i NOVANA programmet.

Miljøstyrelsen udfører denne overvågning, og vi samarbejder med styrelsen (Jesper Vagn Christensen) de steder, hvor der er overlap med vores undersøgelse. Der kan være mere specifikke krav til optællingerne i NOVANA-overvågningen, hvilket styregruppen koordinerer med de berørte optællere.

Tilstand / trusler

Ved besøgene beskrives lokaliteten kort, og ynglestedernes tilstand registreres overordnet. I skemaet skrives din vurdering af vegetation, drift og pleje.

Prøv at vurdere om der er trusler i form af forstyrrelser eller prædation fra f.eks. ræv eller måger. Se efter spor i sand/mudderflader og tag fotos med en målestok vedlagt. Medtag også andenhåndsberetninger om dette.

Der udfyldes ét tilstandsskema efter 2. besøg for hvert år. Yderligere beskrivelser og fotos fra lokaliteterne er meget velkomne.

Optælling af Ederfugl:

Aarhus Universitet er i gang med en landsdækkende optælling af ynglende Ederfugle. I det Sydfynske Øhav blev Ederfuglene optalt sidste år gennem en optælling fra fly af hanner omkring øerne. Andre steder tælles reder eller ventehanner indenfor 300 m fra øen sidst i april/allerførst i maj. Optælling af hanner er blevet korrigeret for overvægt af hanner i bestanden.

Det er ønskeligt, at Ø-undersøgelsens optællinger kan indgå i AU's undersøgelse. Derfor bedes alle, der tæller Ederfugle, om tydeligt at angive om tallene er antal reder, antal hanner eller en kombination. Optælling af unger kan give et vigtigt bidrag, skriv antal ungeførende hunner og antal unger. Hanner og ungeførende hunner tælles kun indenfor 300 m fra øen.

Optælling af reder har vi tidligere ikke anbefalet for at undgå, at Sølvmåger og andre tager æggene. Men i felten oplever man ofte, at det er umuligt at gennemgå en ø for ynglefugle af de øvrige arter uden at skræmme en større del af Ederfuglene af reden. Derfor anbefaler vi i disse tilfælde, at man går systematisk til værks og tæller rederne fra en ende af. Vigtigt er det, at blotlagte æg dækkes af ederdun for at undgå redeplyndring. Hvis man vurderer, at andre ynglefugle kan optælles grundigt nok f.eks. ved optælling fra oversigtspunkter, og der er mulighed for optælling af ventehanner/ungeførende hunner omkring øen, så kan denne metode vælges i stedet for redeoptælling.